

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Valtonen, Heli

Title: Jyväskylän yliopisto omalla polullaan

Year: 2021

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Keski-suomalainen osakunta, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Valtonen, H. Jyväskylän yliopisto omalla polullaan. In S. Hopponen (Ed.), Keski-Suomea ja keski-suomalaisia. IX, Keski-suomalaisen osakunnan 90-vuotisjuhlajulkaisu. Keski-suomalainen osakunta.

Heli Valtonen, yliopistotutkija, dosentti, Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Jyväskylän yliopisto omalla polullaan

Kaikki organisaatiot kantavat mukanaan menneisyyttä ja sen myötä erilaisia traditiota, joista osa on enemmän tai vähemmän virallisia ja institutionalisoituneita ja toiset epävirallisia. Niin myös yliopistot, joiden mukana kulkee vuosisatojen mittainen yhteinen perintö, mutta lisäksi erilaisista kulttuurisista, poliittisista, sosiaalisista ja muista yhteiskunnallisista eroista kumpuavia omia kansallisia, alueellisia ja paikallisia erityispiirteitä. Yksittäistä yliopistoa leimaa myös sen oman syntyhistorian antamat suuntaviivat sen kehitykselle. Tämä pätee myös Jyväskylän yliopistoon, joka samanaikaisesti edustaa eurooppalaista ja suomalaista yliopistolaitosta, mutta tekee sen omalla, jossain määrin erityisellä tavallaan.

Jyväskylän yliopiston historian keskeisimpiin erityisyyksiin kuuluu sen kiinteä yhteys vuonna 1863 toimintansa Jyväskylässä aloittaneeseen Suomen ensimmäiseen kansakoulunopettajaseminaariin. Seminaari oli suomenkielinen kaksoisseminaari, jossa oli omat osastonsa sekä miehille että naisille. Seminaari oli maan ensimmäinen ja se oli myös ensimmäinen, joka lakkautettiin, kun sen tilalle perustettiin vuonna 1934 Kasvatusopillinen korkeakoulu. Seminaarin viimeiset miesoppilaat valmistuivat vuonna 1937. Vaikka seminaarin ja korkeakoulun organisaatiot olivat erillisiä, oli niiden yhteys hyvin konkreettinen ja suoraviivainen; sekä seminaarin infrastruktuuri, kuten tilat, kirjasto ja opetusvälineet, että suurin osa henkilökunnasta siirtyivät korkeakoulun palvelukseen. Kasvatusopillinen korkeakoulu ehti toimia vain reilut kolmekymmentä vuotta enne kuin se muutettiin yliopistoksi 1966. Merkittävin muutos siinä vaiheessa oli, että yliopistona oppilaitos saattoi laajentaa omia koulutus- ja tutkimusintressejään aloille, jotka eivät suoraan ja yksinomaan palvelleet opettajankoulutusta.

Organisaatiotutkijat käyttävät käsitettä polkuriippuvuus (engl. path dependence), jolla he kuvaavat sitä, että organisaation kehityksessä on erilaisia vaiheita. Aluksi erilaisia mahdollisia etenemissuuntia (polkuja) on monia. Jokaisen uuden enemmän tai vähemmän strategisen valinnan seurauksena realististen polkuvaihtoehtojen määrä vähenee, kunnes niitä on jäljellä enää niin vähän, että selvä polkuriippuvuus on muodostunut: polulta poikkeamisen kustannukset ovat nousseet liian suuriksi, jollei esimerkiksi organisaation toimintaympäristössä tapahdu niin mullistavaa muutosta, että uusia vaihtoehtoja avautuu. Lainsäädännöllä perustettujen ja vahvasti kansallisesti ja poliittisesti ohjailtujen oppilaitosten, kuten kansakoulunopettajaseminaarien, korkeakoulujen ja yliopiston historiaan polkuriippuvuuden käsitteen soveltaminen voi äkkiseltään tuntua hankalalta. Silti sen avulla voi kuvata koko korkeakoulujärjestelmän kehitystä.

Jyväskylän yliopiston historian näkökulmasta katsottuna seminaarin perustaminen oli jo itsessään valinta, joka lukitsi polun vuosikymmeniksi. Kansakoulujärjestelmä oli lainsäädännöllä vahvistettu maan keskeiseksi perusopetusjärjestelmäksi jo vuonna 1866, eikä siitä luovuttu vuonna 1921 voimaan tuleen oppivelvollisuuslain säädännän yhteydessäkään. Kansakoulut pysyivät koulutuksen perustana 1960-70-luvun taitteen peruskoulu-uudistukseen saakka. 1970-luvun alkupuoliskon aikana niistä luovuttiin vähitellen sitä mukaa, kun maan eri osissa siirryttiin peruskouluun.

Perusopetusta koskeva lainsäädäntö ei siis 1930-luvulle tultaessa ollut keikuttanut seminaarilaitoksen venettä. Jotain oli kuitenkin tapahtunut, koska korkeakoulu syrjäytti Jyväskylän seminaarin, mutta mitä? Ennen muuta kyse oli oppikoululaitoksen laajentumisesta. Keskikoulun ja lukion käyneiden määrä alkoi merkittävässä määrin kasvaa jo 1910-luvulta lähtien, vaikka jo 1800-luvun lopulla oli keskusteltu ylioppilastulvasta. Jyväskylän seminaarissa opiskeli 1910-luvulta lähtien runsaasti vähintään keskikoulun käyneitä oppilaita, joille räätälöitiin pari vuotta normaalia lyhyempi koulutus. He olivat pääasiassa naisia, jolle opettajan ammatti oli yksi tuolloin vielä suhteellisen harvoista yleisemmin tarjolla olleista keskiluokkaisista ammanteista.

Oppilaitoksiin alkoi siis olla tarjolla aiempaa enemmän myös korkeakoulukelpoisia opiskelijoita. Sen ohella Suomessa ryhdyttiin vähitellen siirtymään – hyvinvointivaltiota etäisesti ennakkoiden – kohti asiantuntijayhteiskuntaa. Tutkitulle tiedolle ja tutkimukseen perustuvalla osaamisella oli koko ajan enemmän tarvetta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Uudenlaista asiantuntijuutta ja ylipäänsä aiempaa koulutetumpaa työvoimaa tarvittiin julkisen sektorin lisäksi myös yksityisellä puolella. Myös kansakoulunopettajien koulutuksen muutos korkeakoulutasoiseksi muodostui realistiseksi vaihtoehdoksi.

Muulla yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset olivat siten mahdollistaneet opettajankoulutuksen siirtymän uudelle korkeakoulutuksen polulle. Jyväskylän perässä perustettiin 1940-luvulta alkaen opettajakorkeakouluja muillekin paikkakunnille, kuten Helsinkiin, Turkuun ja Ouluun. 1900-luvun puolella ylipäänsä korkeakoulutus alkoi laajentua. Kaikkiaan Suomeen perustettiin 1900-1940 kuusi korkeakoulua tai yliopistoa. Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu oli yksi niistä. Muut olivat Svenska Handelshögskolan, Åbo Akademi, Turun yliopisto, Kansalaiskorkeakoulu (myöh. Yhteiskunnallinen korkeakoulu ja sittemmin Tampereen yliopisto), sekä Helsingin kauppakorkeakoulu.

Jyväskylän yliopiston kehittymisen kannalta seuraava isompi siirtymä ei ollut korkeakoulun muuttaminen yliopistoksi vuonna 1966, vaan aineenopettajakoulutuksen lisääminen korkeakoulun tehtäviin vuonna 1958. Sen seurauksena korkeakoulu laajeni uusilla oppiaineilla, joita ryhdyttiin alusta lähtien kehittämään yliopistollisiksi oppiaineiksi. Niiden ei haluttu olevan pelkkiä opettajankoulutuksen tukiaineita, vaan itsenäisiä oppiaineita ja -aloja, joilla tehtäisiin tieteelliset mitat täyttävää perustutkimusta. Käytännössä kasvatusopillinen korkeakoulu oli ollut yliopistotason koulutusta yhden alan – kasvatustieteiden – opiskelijoille tarjoava oppilaitos alusta lähtien, koska sillä oli oikeus myöntää myös tohtorintutkintoja. Vuoden 1958 uudistus

muutti korkeakoulun yhden alan korkeakoulusta monialaiseksi, kun uusia professuureja perustettiin neljän alkuperäisen rinnalle kaikkiaan viisi ja jo ennen yliopistoksi muuttamista useita lisää.

Viimeistään vuosi 1958 lukitsi korkeakoulun polun yliopistoksi ja korkeakoulusta tuli käytännössä, vaikka ei vielä virallisesti, yliopisto. Samalla oppilaitoksen organisaatorakenteessa tapahtui uudistuminen, kun monialaistuminen johti tiedekunta- ja laitusrakenteiden muodostumiseen. Yliopistossa tiedekunnat ja laitokset saivat entistä enemmän painoarvoa sitä mukaa, kun niiden henkilöstö- ja opiskelijamäärä kasvoi. 1930-luvulla korkeakoulu oli ollut niin pieni, että sen piirissä ei oltu tarvittu monitasoista rakennetta, joten se oli pitkälti toiminut hyvin samaan tapaan kuin seminaari ennen sitä. Seminaarin ajoista tärkein erillinen organisaation osa oli ollut harjoituskoulu eli nykyinen Normaalikoulu, joka jatkoi edelleen olemassaoloaan, vaikka tutkimus alkoi vähitellen tulla keskeiseksi tehtäväksi yhä useammalla oppialalla.

Jyväskylän yliopistossa polkuriippuvuus näkyy erityisesti siinä, että kasvatustieteet sekä luokan- ja aineenopettajakoulutukset ovat edelleen hyvin tärkeitä yliopiston toiminnan aloja. Niiden lisäksi yliopistossa ovat edustettuina lähes kaikki perinteiset kouluaineet. Useimpia niistä ryhdyttiin opettamaan ja tutkimaan yliopistossa viimeistään 1960-luvulta lähtien ja kukin niistä on vakiinnuttanut asemansa yliopiston keskeisiin tutkimus- ja koulutusaloihin kuuluvina. Sellaisia aloja ovat kasvatustieteiden lisäksi muun muassa psykologia, liikuntatieteet, kielitieteet, historia, musiikki, matematiikka ja luonnontieteet. Esimerkiksi psykologia sai ensimmäisen professorin jo vuonna 1936, joskin oppiaineen nimike oli tuolloin sielutiede. Sielutiedettä oli opetettu jo seminaarissa, koska kansakoulunopettajien katsottiin tarvitsevan alan perusteiden ymmärrystä. Historia, kirjallisuus ja englannin-, saksan- sekä ruotsinkielet saivat puolestaan ensimmäiset professorit vuoden 1958 uudistuksessa. Niistä historia oli ollut jo seminaariopetuksen kivijalka. Vastaavalla tavalla seminaarin ja myöhemmin korkeakoulun voimistelun opetus oli käytännössä pohjana liikuntakasvatuksen

oppiaineen (1963) ja sittemmin liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamiselle 1968. 1960-luvun kuluessa oppiainepaletti laajeni myös muutamilla muilla aineilla, kuten matematiikalla ja luonnontieteillä, yhteiskuntatieteillä, romaanisilla kielillä sekä suomalaisen ja vertailevan kansanelämän tutkimuksella. Sittemmin oppiaine kirjo kasvoi entisestään.

Jyväskylän yliopiston, kuten muidenkin suomalaisten yliopistojen, suuntana on ollut laajentuminen ja monialaistuminen aina 2010 luvulle saakka, jolloin ensimmäistä kertaa on toden teolla ryhdytty keskustelemaan poisvalinnoista ja turhien rönsyjen katkomisesta. Ensisijaisesti se on kuitenkin johtanut lähinnä rakenteellisiin uudistuksiin ja uusiin tutkinto-ohjelmiin. Jyväskylän osalta suuria poisvalintoja ei ole toistaiseksi nähty, vaikka pientä karsintaa onkin tehty. Siitä esimerkki on luopuminen latinan kielestä maisterintutkintoon johtavana aineena vuonna 2016, mutta sekin aiheutti vastustusta ja suhteellisen laajan polemiikin.

Edellisten lisäksi on ollut muitakin ajanjaksoja, jolloin yliopiston polkuriippuvuus on heikentynyt. Erityisesti niin on käynyt 2000-luvulla, jolloin koko yliopistolaitos on ollut enemmän tai vähemmän jatkuvassa murroksessa. Viimeisin esimerkki Jyväskylän yliopisto siirtymisestä uudelle polulle on diplomi-insinöörikoulutuksen aloittaminen vuonna 2021 Informaatioteknologian tiedekunnassa. Sekin on strateginen ratkaisu, joka laajentaa yliopiston toimintaa.

Polkuriippuvuutta on nähtävissä myös yliopiston henkisessä perinnössä. Jyväskylän yliopistolle leimallista on ollut "perheenomainen" yhteisöllisyys, joka näkyy yhä yliopiston päivittäisessä toiminnassa, mutta myös sen juhlatraditioissa. Seminaarissa merkittävä osa oppilaista asui seminaarin asuntolassa opettajien seminaarin johtajan ja johtajattaren valvonnassa ja muutenkin seminaarissa ilmentyi patriarkaalisen perheen henkinen perintö. Jää nähtäväksi, miten hyvin Jyväskylän yliopisto kykenee kantamaan traditionsa ja säilyttämään erityispiirteensä muutosten paineissa.

Kirjallisuus

Einonen, Piia, Karonen, Petri & Nygård, Toivo (toim.), *Jyväskylän yliopiston historia: Osa I, Seminaarin ja kasvatusopillisen korkeakoulun aika 1863-1966*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2009.

Einonen, Piia, Karonen, Petri & Nygård, Toivo (toim.), *Jyväskylän yliopiston historia: Osa 2, Yliopisto 1966-2006*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2009.

Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2011.

Jyväskylän yliopisto aloittaa tietotekniikan diplomi-insinöörikoulutuksen. *Jyväskylän yliopisto: Ajankohtaista*. 23.7.2020

<https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/07/jyvaskylan-yliopisto-aloittaa-tietotekniikan-diplomi-insinöörikoulutuksen> (Luettu 23.7.2020)

Kaarninen, Mervi & Kaarninen, Pekka, *Sivistyksen portti: Ylioppilastutkinnon historia*. Helsingissä: Otava 2002.

Kangas, Lasse, *Jyväskylän yliopistokysymys 1847-1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1992.

Kettunen, Pauli & Simola, Hannu (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012.

Kinnunen, Jaakko, Klassiset kielet ahtaalla. *Jylkkäri* 21.4.2016

<https://www.jylkkari.fi/2016/04/klassiset-kielet-ahtaalla/>. (Luettu 27.8.2020)

Mahoney, James, Path Dependence in Historical Sociology. *Theory and Society*, Vol. 29 (2000): 4, pp. 507-548. Published by: SpringerStable URL:

<http://www.jstor.com/stable/3108585>

Nevala, Arto. *Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1999.

Savela, Sanna, Yli tuhat allekirjoittanut netti vetoomuksen – Jyväskylän yliopisto aikoo lakkauttaa latinan oppiaineen. *Yle, kotimaa* 18.4.2016 klo 13.11, päivitetty 18.4.2016 klo 13.23. <https://yle.fi/uutiset/3-8818816> (Luettu 27.8.2020)

Välimaa, Jussi, *Opinteillä oppineita. Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle*. Kuopio: University Press of Eastern Finland.